כח האמוראים לחלוק על תנאים

סיקור השיטות מתוך המקורות

Contents

תוספות כתובות ח. ד"ה רב תנא הוא ופליג 1
רמב"ם הלכות ממרים ב:א 2
כסף משנה הלכות ממרים ב:א 2
הליכות עולם שער שני פרק שני אות א ובכללי הגמרא שם 2
שלחן ערוך חושן משפט כה:א 4
ביאור הגר"א חושן משפט כה:ו 4
קובץ שעורים בבא בתרא אות תרלג 4
קובץ ענינים – פסחים, ב"ב, חולין 4
הערות החזון איש אות ב (עמ' קצה) 5
תשובת הר"א אות א (עמ' קצט) 8
אורחות איש שער י פרק ב 11

It's usually assumed that Amoraim cannot argue on Tannaim,[1] but some say it's merely an honorary non-Halachic distinction.[2]

תוספות כתובות ח. ד"ה רב תנא הוא ופליג

לא בעי לשנויי כי תניא ההיא בברכת המזון כדמשני רבי יוחנן דנראה לו דוחק להעמיד כן ונוח לו טפי לומר דפליג ומדלא קאמר ר' יוחנן תנא ופליג יש להוכיח דר"י אמורא היה דאי הוה תנא הוה משני כדמשני לרב ואין להקשות דאמאי לא משני רבי יוחנן אנא דאמרי כרב דתנא הוא דרבי יוחנן לא היה מחזיק רב כתנא דפליג עליו

[1] Kessef Mishneh (Hilchot Mamrim 2:1), Klalei HaGemara on Halichot Olam (2:2:10), Chazon Ish (Kovetz Iggerot vol. 2 Iggeret 24, Orchot Ish page 186)

[2] Biur HaGra (Choshen Mishpat 25:6), See Tosafot (Ketubot 8a s.v. Rav Tanna Hu uPalig) and Kovetz Shiurim (Bava Batra 633) who says similarly in the name of Reb Chaim Soloveitchik. Rav Hershel Schachter takes this stance, as well. Rav Elchanan Wasserman also engaged the Chazon Ish in correspondence on this issue, after he wrote in Kuntress Divrei Sofrim (Siman 2, see Da'at Sofrim ad loc) that Chatimat HaMishnah and HaTalmud were enabled by the gathering of all the Chachmei HaDor (Kibutz Chachamim), which gave them the status of Beit Din HaGadol. The latter took an opposing view, as it discounted the inherent loftiness of the individual Chachamim and implied there was little different between them and later generations. (Kovetz Iggerot ibid). See also Rav Aryeh Lebowitz's shiur on the topic.

בכל דוכתא ומיהו איכא נמי רבי יוחנן שהיה תנא דתניא בשילהי דנזיר (דף סה. ושם) וכמה שיעור תפיסה פירש רבי יוחנן כו'.

רמב"ם הלכות ממרים ב:א

ב"ד גדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין, ועמד אחריהם ב"ד אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך.

כסף משנה הלכות ממרים ב:א

בית דין הגדול שדרשו וכו'. למד כן רבינו ממאי דאשכחן תנאי בתראי דפליגי אקמאי וכן אמוראי בתראי פליגי אקמאי והא דתנן בפ"ק דעדיות (משנה ה') שאם יראה ב"ד את דברי היחיד ויסמוך עליו שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין מוקי לה רבינו בשאותו יחיד ואותם רבים נחלקו בגזירה או תקנה כלומר שאם ב"ד פסק כדעת היחיד אין ב"ד אחר יכול לחלוק ולפסוק כדעת הרבים אלא אם היה גדול וכו' וכמו שיתבאר בסמוך אבל אם נחלקו בשזה דורש באחת מן המדות וזה באחרת אה"נ שיכול לבטל דבריו אפילו שאינו גדול כמוהו בחכמה ובמנין. ואם תאמר אם כן אמאי לא פליגי אמוראי אתנאי דהא בכל דוכתא מקשינן לאמורא ממתניתין או מברייתא וצ"ל אנא דאמרי כי האי תנא ואם לא יאמר כן קשיא ליה וכפי דברי רבינו הרשות נתונה להם לחלוק על דברי התנאים. ואפשר לומר שמיום חתימת המשנה קיימו וקבלו שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים וכן עשו גם בחתימת הגמ' שמיום שנחתמה לא ניתן רשות לשום אדם לחלוק עליה:

הליכות עולם שער שני פרק שני אות א ובכללי הגמרא שם

כותיה דרבי יהושע בן לוי והדר אמר נימא תיובתיה דר׳ יוסי בר חנינא ואין זו שיטה בגמרא דאומר תניא כותיה דפלוגי והדר מותיב מינה לאידך, ובאמת שהיה קשה מאד להתפתח אלא שראיתי (הכריתות בשיטה אחרת) [בשיטה אחת][59] מתעורר בזה ואומר דהתם קים ליה לבעל הגמרא שאותה הברייתא היתה שגורה וידועה במדרשו של רבי יוסי בר חנינא ומשום הכי דחיקא ליה מילתא היכי פליג עלה, וטעם מספיק הוא ליישב השיטה:

רב תנא הוא ופליג

י. האמורא אין לו כח לחלוק על התנא בשום פנים בעולם ואמנם גבי רב ורבי חייא מצינו שאומר לפעמים רב תנא הוא ופליג בפ״ק דכתובות[60], ר׳ חייא תנא הוא ופליג בפ״ק דמציעא[61], ופשיטא שאינם תנאים שלא הוזכרו לא במשנה ולא בברייתא אלא רוצה לומר שהם חשובים כמו תנאים ויכולים לחלוק על משנה וברייתא, וזה התירוץ אינו מתרץ אלא מתוך דוחק גדול שאינו מוצא תירוץ אחר[62] כדמוכח התם בריש מציעא דמקשה ברישא על ר׳ חייא מכח מתניתין ולא מתרץ תנא הוא ופליג עד לבסוף דלא הוה אפשר ליה בלאו הכי. [ואי קשיא לך][63] בפ״ק דכתובות[64] דמקשה על רב דאמר חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין וכו׳ ממתניתא דתניא אבלים וחתנים מן המנין ומתרץ מתניתא קא רמית עליה דרב רב תנא הוא ופליג, ולא מתרץ כי תניא ההיא בברכת המזון וכי קאמר רבה בר בר חנה וכו׳ כדמתרץ התם אליבא דר׳ יוחנן כבר כתבו שם התוספות ז״ל[65] שזה נראה לו דוחק יותר וניחא ליה טפי

יבין שמועה

שאפשר לדחות ולתרץ אליבא דאידך הוא קל להבין. וי״ל לפירושו תרתי, חדא דהתם בפרק תפלת השחר כי קאמר גמרא ברישא תניא כוותיה דרבי יוסי אברהם תיקן תפלת שחרית וכו׳ אמאי לא קאמר לימא תהוי תיובתא דריב״ל דאמר כנגד תמידין תקנוס אנשי כנסת הגדולה והתם לא אפשר לתרץ כלל:

ותו יש לדקדק דמאי פריך התם לימא תהוי תיובתא דריב״ל ובשלמא אי לא הוה אלא ברייתא חדא דמסייעא לריב״ל ניחא דהוה פריך שפיר לימא תהוי תיובתא דבר פלוגתיה ר׳ יוסי אבל מכיון דאיכא נמי ברייתא דתניא כוותיה דר׳ יוסי א״כ אדפריך ליה מהך לסייעיה מאידך, ובשלמא לתירוץ הכריתות ניחא הך קושיא דמשום דקים ליה לגמרא שזאת הברייתא דמסייעא לריב״ל היתה שגורה בבית מדרשו של רבי יוסי בר חנינא להכי פריך לימא תהוי תיובתיה ולפיכך כתב הליכות עולם והטעם מספיק ליישב השיטה:

ולע״ד יראה לתרץ בהפך ממה שתירץ מוהרי״ק ז״ל והוא דבמקום דקאמר תניא כותיה דפלוני והדר קאמר לימא תהוי תיובתא דאידך היינו משום דבעי לתרוצי אפילו לבר פלוגתיה אמנם במקומות שאומר הגמרא תניא כוותיה דפלוני ואינו אומר לימא תהוי תיובתא דאידך היינו משום דלא מצי לתרוצי אליביה ולכך בפרק תפלת השחר כי מייתי תניא כוותיה דר׳ יוסי בר חנינא לא קאמר לימא תהוי תיובתא דר׳ יהושע בן לוי משום דפשיטא דלא מתוקם כרבי יהושע בן לוי אמנם לגבי רבי יוסי בר חנינא פריך לימא תהוי תיובתא דר׳ יוסי משום דמצי לתרוצי אליביה כדמשני התם לעולם דאבות תקנום, ויש להביא ראיה לזה ממה שאמר רבינו מוהרי״ק ז״ל לקמן (בכללים הנוספים כלל ג׳) וז״ל מצינן ששואל הגמרא מאי שנא ובמקומות אינו שואל וכו׳ עד מה שכתב והכי אורחא דגמרא דלא מקשה אלא מאי דאפשר לשנויי:

(מוהרי״ק ז״ל) וכן נראה ממ״ש התוספות ז״ל פ״ק דחולין גבי אמרי בני ר׳ חייא מצות מליקה. יראה דהרב ז״ל הבין שמה שאמרו התוספות ז״ל שם תימה דלא היל״ל מסתברא הבין שכוונתם לומר דהיל״ל תיובתא למאן דאמר מחזיר דוקא ותירצו דליכא ראיה גמורה למאן דאמר אף מחזיר ולכך הוכיח משם דלא אמרינן נימא תהוי תיובתא דאידך במקום שאין משם ראיה גמורה לחכריה:

כללי הגמרא

י. האמורא אין לו כח לחלוק על התנא וכו׳: ומ״ש שלא הוזכרו לא במשנה ולא בברייתא וכו׳. לא דק שרבי חייא הוא שסדר הברייתות וכדאמרינן בסוף חולין (קמא ב)[66] ורב סדר הברייתות של תורת כהנים כמו שכתבתי לעיל (שערב׳פרקא׳סע׳ל׳). מצינו שאומר על לוי תנא הוא ופליג[67]. ובפ׳ יש בכור בתוס׳

הערות

59. כן הוא בכת״י. ונכון. דבכריתות אינו.
60. ח א.
61. ה א.
62. כריתות ח״ה ש״ג קמ״א.
63. על פי כת״י ודפ״ר.
64. ח א.
65. ד״ה רב תנא הוא.
66. ״כל מתניתא דלא מיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא משבשתא היא ולא תותיבו מינה בי מדרשא״.
67. כן כתב הרן חולין דף לב ב ד״ה והא ״שאפילו אתיא ההיא מתניתא דלא כלוי אל איכפת לן דלוי נמי תנא הוא ותני מתניתא״. וכ״כ הערוך ערך רב.

שלחן ערוך חושן משפט כה:א

כל דיין שדן דיני ממונות וטעה, אם טעה בדברים הגלויים והידועים, כגון דינים המפורשים במשנה או בגמרא או בדברי הפוסקים, חוזר הדין ודנין אותו כהלכה. הגה: מיהו י"א דאם נראה לדיין ולבני דורו מכח ראיות מוכרחות שאין הדין כמו שהוזכר בפוסקים, יכול לחלוק עליו, מאחר שאינו נזכר בגמרא (טור בשם הרא"ש). מכל מקום אין להקל בדבר שהחמירו בו החבורים שנתפשטו ברוב ישראל, אם לא שקבל מרבותיו שאין נוהגין כאותה חומרא (פסקי מהרא"י סימן רמ"א).

ביאור הגר"א חושן משפט כה:ו

(ליקוט) מיהו י"א כו'. כמ"ש בכמה מקומות בש"ס שאמרו האמוראים לית הלכתא כהך מתני' (ע"כ):

קובץ שעורים בבא בתרא אות תרלג[3]

תרלג) [דף קע ע"א] אמר רב אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר"י, ופירשב"ם דרב תנא ופליג, ובתוס' כתובות ד"ח כתבו דר' יוחנן פליג בזה, וכיון דקיי"ל רב ור"י הלכה כר"י א"כ ס"ל דרב אינו תנא ולא יוכל לחלוק על תנאים, וקשה איך פסקינן הכא הילכתא כרב נגד המשנה, וד"ז שאלתי מכר' מו"ר הגר"ח הלוי זצ"ל מבריסק, והשיב, דבאמת גם אמורא יש בכוחו לחלוק על תנא, והא דמותבינן תיובתא מתנאי לאמוראי, הוא משום דאמורא אינו חולק על תנא, ואילו ידע דברי התנא לא היה חולק עליו, אבל במקום שחולק להדיא, אפשר להיות הלכה כמותו עכ"ד, ונראה מוכח כן ממה שנמצא בגמ' בכמה מקומות שאמרו האמוראים על משנה זו אינה משנה, וז"ל רב שרירא גאון באגרתו, והיכא דמשכחינן במתניתין מילתא משבשתא, וצריכא למסמי מינה מידי דאית בה קושיא ולא סליק, אמרינן סמי מכאן כך וכך, כי הנך דאותו ואת בנו דאמרינן אמר ר' יוחנן פרת חטאת אינה משנה עגלה ערופה אינה משנה, אלמא אי סלקא מתניתין ולא סלקא מברייתא, ואף מסברא דחינן מתניתין כולה, כי ההיא דתנינן בטהרות מסרק של פשתן שניטלו שיניו, ואמרינן בהחולץ ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו זו אינה משנה ולא עבידנן כוותיה, ממאי דמסיימי דוקני וכו' עכ"ל, מיהו בעיקר דברי תוס', דאיכא פלוגתא אי רב הוי תנא או אמורא, אינו נראה כן מדברי רבינו שרירא, וז"ל והוו נמי רבנן אחריני דאיתינון תנאי ואמוראי, כגון ר' חנינא ור' ינאי ורב דהוו תלמידי דרבי וכו' ובכמה דוכתי אמרינן רב תנא ופליג, והוו נמי רבנן אחריני דהוו אמוראי בלחוד, כגון שמואל ורב שילא וכו' עכ"ל, ונראה הכונה "דהוו תנאי ואמוראי" שהיו במדרגה ממוצעת בין תנאי לאמוראי, וע"כ חולקים על תנאים וגם אמוראים חולקים עליהם, אלא דאכתי לא מיתרצא קושית תוס' שם לימא ר' יוחנן אנא דאמרי כרב דהוא תנא, וחידוש גדול נמצא בחידושי הרמב"ן - ב"ב קל"א - דהא דמותבינן תיובתא מתנא לאמורא הוא רק אם דברי התנא נשנו במשנה או בברייתא, אבל אם הן בלשון מימרא אפשר לחלוק על דברי התנא, וכן כתב שם בשיטה בשם רבינו יונה "ואף על פי שאין דרך האמוראין לחלוק על התנאים, הני מילי בדבר שסיימו אותו במשנה או בברייתא" וכן נראה מלשון הגמ' גיטין דף מ"ב, מימרא הוא ומימרא לרבא לא ס"ל, ופירש רש"י מימרא בעלמא היא ואינה לא משנה ולא ברייתא, ונראה טעם החילוק הזה, משום דמשניות וברייתות נסדרו בהסכם כל חכמי הדור, [וזהו טעם מ"ש בתוס' דדין מחלוקת ואח"כ סתם אינו תלוי בסידור המשנה שסידר רבי אלא לפי הסדר ששנה לתלמידיו, היינו דכח סתם משנה אינו מפני הכרעתו של רבי דמאי אולמא דרבי משאר תנאי אלא מפני הסכמת כל חכמי הדור שלמד עמהן] אבל מימרא נאמרה על דעת עצמו של התנא שאמרה, ולפי"ז נמצא דהחילוק אינו בין תנאי לאמוראי אלא בין משנה וברייתא למימרא, ונמצא בגמ' דמקשינן גם מאמוראי קמאי כגון רב ורבה אף דהן מימרא, וצ"ל דמ"מ לא מותבינן תיובתא מינייהו, כמו דמותבינן ממשנה או ברייתא, אלא דהיכא דאפשר לשנויי משנינן, מיהו בסוגיא דיאוש שלא מדעת קאי בתיובתא לרבא ממימרא דר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק [שמעתי] וע"ע ברש"י נדה דף כ"ו ע"א ד"ה אמר אביי וכו' לא תימא תני ר' חייא וכו' אלא אימר אמר ר"ח וכו' ור"ח תנא ואמורא וכו' עיי"ש.

קובץ ענינים – פסחים, ב"ב, חולין

---

[3] ע"ע ב קובץ אגרות חזון איש ח"ב איגרת כד, מובא באורחות איש עמ' קפו (קישור)

ג) ד"ס סי' ב' [ס"ק ג', ד'] כ' דלכך אם מצאן בבית פאגי והמרה עליהן פטור משום שהן מיעוט החכמים, אבל אם היו רובן הרי הן כב"ד הגדול אף שאינן במקומן. והדברים סתומין, דודאי חייבין לעשות כב"ד הגדול אף אם הורו בזמן שלא היו במקומן אלא שאין זקן ממרא נהרג על המראה זו, וכמבואר בר"מ פ"ג מה' ממרים ה"ז וכל אלו וכיו"ב שהן פטורין מן המיתה כו'. ולענין זקן ממרא ודאי אף שאין מן החכמים החולקין עליהן, אלא כלן הסכימו עמהן אין זקן ממרא נהרג אם הוראתן לא היתה בלשכת הגזית.

והנה ב"ד הגדול היה בכל זמן התנאים אחר חורבן עד רבנו הקדוש כדאמר ר"ה ל"א וברש"י שם ד"ה בית שערים. וכ"ה בר"מ פי"ד מה' סנהדרין הי"ב. ויש לעי' א"כ היו כל חכמים כפופין לבי"ד הגדול ולמה נחלקו התנאים. וי"ל דאה"נ אי היו עומדין למנין היו נוהגין כסנהדרין אבל לא עלתה בידם לעמוד למנין שהיו הסנהדרין מפוזרין מפני עול הגלות וצרות המלכות והיו גזרות על עסק התורה ועל הסמיכה. ואף אם היו עומדין למנין לא היה מועיל אלא לדורם. ועוד נראה דב"ד הגדול שבירושלים מימות משה רבנו ועד שגלו היה ב"ד הגדול בחכמה וכמנין מכל כתי דין שבישראל שכן היה סדר המינוי שהגדול מכל חכמי הדור היה נכנס לסנהדרין כמבואר בר"מ פ"ב מה' סנהדרין ה"ח, ולפיכך הוא ב"ד שמתמנה לכל ישראל בזמן שכל ישראל מצוין לעלות לירושלים ולשמוע הוראתן. ודין זה אינו מדין כח מיוחד שניתן לב"ד שבלשכת הגזית, אלא בכל זמן כדאמר יבמות י"ד א' דאי הוי ב"ד של שמאי רובא חייבין ב"ד של הלל לעשות כדבריה. אבל בזמן הגלות שאין כל ישראל יכולין לבוא אל מרכז אחד וכל מדינה יש לה חכמיה ומזדמן שיש בתי דינין שקולין שאי אפשר היה להכנים גדולי החכמים כלן במקום אחד ולפיכך אפשר היה לר"א בר"ש וכ"ד לחלוק על רבי יבית דינו, אף שרבי וב"ד ב"ד הגדול היו ואילו נבנה ביהמ"ק היו נכנסין ללשכת הגזית ובזה היו מתמנין לב"ד לכל ישראל והיו כל ישראל חייבין לשמוע להן ואף אם הוראתן היתה בשעה שלא היו בלשכת הגזית, דעיקר בזה המינוי כדאמר ר"ה כ"ה א' שעמדו ב"ד כו' שם כ' נתמנה

התורה בסיני נתנה אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והתנאים החזירו מה שנשכח, ועד זמן רבי לא נתגלה הכל אבל בסוף משנה כבר נתגלה כל מה שראוי להתגלות ולא יתגלה דבר מחודש אלא נרמז הכל באחד מדברי התנאים. וכן נתגלה המשנה מדור ראשון של אמוראים עד דור האחרון, ועלינו חלקנו רק במה שנזכר בדברי האמוראים, והיה הדבר מקובל בידם כדאמר בב"מ שם. ואמרו ע"ז ס' א' שני אלפים תורה ורמזו על התנאים שכל האלפים דשם תופשים מעט משנים שאחריהם.

ובעיקר הדבר שא"א לחלוק על ב"ד הגדול אף בדור שאחריהם, אין הדבר כן, אלא כל ב"ד יכול לחלוק על ב"ד הגדול וכ"ה בר"מ רפ"ב ועמד אחריהם ב"ד אחר כו' משמע דאפי' ב"ד שלאחר חורבן על ב"ד שבפני הבית וכמו שפיים שנאמר אל השופט וגו' בימים ההם כו' אחר ב"ד שבדורך. ואם היה דעת הר"מ שא"א לחלוק על ב"ד הגדול אלא ב"ד הגדול לא היה מונע מלבאר דין גדול כזה, ומנין לנו לומר כן כיון דכל ענין ב"ד הגדול שבתורה נאמר בה בימים ההם דוקא לדורם. אלא ודאי כונת הר"מ כל ב"ד, ולכך כ' ברישא ב"ד הגדול וכסיפא כו'.

ג) ד"ס סי' ב' [ס"ק ג', ד'] כ' דלכך אם מצאן בבית פאגי והמרה עליהן פטור משום שהן מיעוט החכמים, אבל אם היו רובן הרי הן כב"ד הגדול אף שאינן במקומן. והדברים פתומין, דודאי חייבין לעשות כב"ד הגדול אף אם הורו בזמן שלא היו במקומן אלא שאין זקן ממרא נהרג על המראה זו, וכמבואר בר"מ פ"ג מה' ממרים ה"ז וכל אלו וכיו"ב שהן פטורין מן המיתה כו'. ולענין זקן ממרא ודאי אף שאין מן החכמים החולקין עליהן, אלא כלן הסכימו עמהן אין זקן ממרא נהרג אם הוראתן לא היתה בלשכת הגזית.

והנה ב"ד הגדול היה בכל זמן התנאים אחר חורבן עד רבנו הקדוש כדאמר ר"ה ל"א וברש"י שם ד"ה בית שערים. וכ"ה בר"מ פי"ד מה' סנהדרין הי"ב. ויש לעי' א"כ היו כל חכמים כפופין לבי"ד הגדול ולמה נחלקו התנאים. וי"ל דאה"נ אי היו עומדין למנין היו נוהגין כסנהדרין אבל לא עלתה בידם לעמוד למנין שהיו הסנהדרין מפוזרין מפני עול הגלות וצרות המלכות והיו גזרות על עסק התורה ועל הסמיכה. ואף אם היו עומדין למנין לא היה מועיל אלא לדורם. ועוד נראה דב"ד הגדול שבירושלים מימות משה רבנו ועד שגלו היה ב"ד הגדול בחכמה וכמנין מכל כתי דין שבישראל שכן היה סדר המינוי שהגדול מכל חכמי הדור היה נכנס לסנהדרין כמבואר בר"מ פ"ב מה' סנהדרין ה"ח, ולפיכך הוא ב"ד שמתמנה לכל ישראל בזמן שכל ישראל מצוין לעלות לירושלים ולשמוע הוראתן. ודין זה אינו מדין כח מיוחד שניתן לב"ד שבלשכת הגזית, אלא בכל זמן כדאמר יבמות י"ד א' דאי הוי ב"ד של שמאי רובא חייבין ב"ד של הלל לעשות כדבריה. אבל בזמן הגלות שאין כל ישראל יכולין לבוא אל מרכז אחד וכל מדינה יש לה חכמיה ומזרמן שיש בתי דינין שקולין שאי אפשר היה להכנים גדולי החכמים כלן במקום אחד ולפיכך אפשר היה לר"א בר"ש וכ"ד לחלוק על רבי יבית דינו, אף שרבי וב"ד ב"ד הגדול היו ואילו נבנה ביהמ"ק היו נכנסין ללשכת הגזית וכזה היו מתמנין לב"ד לכל ישראל והיו כל ישראל חייבין לשמוע להן ואף אם הוראתן היתה בשעה שלא היו בלשכת הגזית, דעיקר בזה המינוי כדאמר ר"ה כ"ה א' שעמדו ב"ד כו' שם כ' נתמנה

פרנס כו' אבל בגולה שאין תורתן והוראתן יכולה להגיע לכל ישראל אינן ב"ד הגדול למקומות שאין-תורתן מגעת.

ד) כ' עוד בד"ס שם בביאור ל' הר"מ בהקדמתו לס' היד, דלפיכך אין חולקין על הגמ' משום דהיו בחתימתה רוב חכמי ישראל ודינן כב"ד הגדול, ואין ב"ד סתם חולקין על ב"ד הגדול שבדור העבר. [וכבר נתבאר שאין הדין כן] ואין זה אמת שאין ב"ד הגדול רק סמוכין ומנוין לכך ואין זקן ממרא נהרג על המראת כל חכמי ישראל ואין יוצאין למלחמת הרשות וכל הדברים שנשנין במשנה אינו נוהג בכל חכמי ישראל, ומ"מ חייבין כל ישראל לשמוע להן כמו שחייבין בני העיר לשמוע לב"ד שלהן, וגם אין ב"ד יכולין לחלוק עליהן כדין אחרי רבים להטות וכדאמר יבמות י"ד א' וכמש"כ לעיל. ועיקר כונת הר"מ לבאר הבדל תקנת התלמוד בתקנתם ובגזירותיהם, מתקנת הגאונים. דלענין דין התורה הדבר פשוט שאנו מוצאים את לבבנו לחלוק על גאון שאנו בערכו וכדמיונו. אבל אין אנו מוצאים לבב לחלוק על חגמ' שאין אנו מבינים גם את דבריהם לאשורן ולא ירדנו לעיקרי חשמועות הנדונים ולזה רמז הר"מ באמרו ואחר ב"ד של ר"א כו' נתפזרו ישראל כו' וביאר איך נתמעטה התורה ולא נמשלה לתורת הראשונים כלל. וכן סיים בסוף דבריו ז"ל והם ששמעו הקבלה בעיקרי התורה כלה. ובזה מובן לכל שמה שאנו משיגים מחיבור הגמ' לא יספיק לנו חכמה גדולה כמוהם ולדמות להם, אלא לענין תקנות שחייבין לשמוע לב"ד הראשון ואין ב"ד אחרון יכול לבטל תקנת ב"ד הראשון אף בזמן הגאונים, ומ"מ אין כל המדינות מתנהגין במנהג אחד, ומנהגי הגמ' כופין לכל. ולזה ביאר דתקנותיהן היו ע"פ ב"ד לכל ישראל, אבל תקנת הגאונים לא היה כח בהן לתקן אלא למדינתם שהיו ב"ד ממונין עליהם. ואי טעם הר"מ משום ב"ד הגדול ונתנו טעם שא"א לחלוק בדין הגמ', למה א"א להכריע כפלוגתת אמוראים כמו שאפשר להכריע בין ב"ד הגדול שנחלקו ביניהם, ולמה א"א למפשט בעיא שהעלו בתיקו, וכי ב"ד הגדול שאמרו אין אנו יודעין, אין ב"ד שאחריהם שאינו ב"ד הגדול רשאין לברר הדבר, ולמיקם על הכרעה בדבר.

ה) ד"ס סי' ב' סק"ז כ' דתו' סנהדרין פ"ז א' נעלם מהם ירושלמי מפורש שהביאו הם בעצמם בע"ז ל"ו. וכן הרמב"ן העלים עין מירו' זה ועוד אחר שהביאו רמב"ן בעצמו ביבמות פ' האשה, שמבואר שיש זקן ממרא בדרבנן, ואפי' בזקן מחמיר. ואין הדבר כן דלאו חיוב זקן ממרא קאמר אלא איסור המראה קאמר דכלהו תלמידי דרבי הוה, ולא היו חולקין על ריבי ובית דינו, וכמבואר בהדיא ר"ה כ"ה א' דאפי' ר"י היה חייב לנהוג כר"ג ובית דינו ולשאת משא ביוה"כ שחל להיות בחשבונו. ואע"ג דאמר בספרי שאין חייבין מיתה על המראה של ב"ד יבנה, מ"מ איסורא איכא וכמבואר בר"מ וכס' החינוך. ומש"כ בד"ס שם שידע שהסכימו רוב חכמי ישראל, עיי"ש בירו' בב' המקומות דמבואר דשמעו עכשו בשם רבי ותו לא.

תשובת הר"א אות א (עמ' קצט)

תשובת מרן הגראב"ו זצ"ל*

א) כתב כ"ג [באות ב'] בשם קונטרס ד"ס ז"ל וגם עכשיו אם יתקבצו כל חכמי ישראל יוכלו לחלוק על הגמ', והדברים אסור לשומען עכ"ל. ובודאי כן הוא כי אסור לשמוע דברים בטלים כאלו אבל חפשתי בקונטרס ד"ס ולא מצאתי שם את הדברים הנ"ל, ועתה אבאר את הנראה לע"ד בכונת הכ"מ בקושיתו: דבר פשוט הוא אפילו לתינוקות כי לחלוק על חכם גדול אי אפשר בלתי אם החולק הוא בר הכי ובר פלוגתיה של הקודם כי הרי צריך לעמוד על סוף דעתו של מי שקדמו כדי שיוכל לחלוק עליו ואם אינו בר הכי הרי אפשר שנעלם ממנו טעמו וסברתו של החכם הקודם ואילו נתגלה לו טעמו היה רואה בעצמו שאין לו על מה לחלוק. ב) דבר פשוט ג"כ כי האמוראים לא הגיעו לגודל מדרגת התנאים חכמי המשנה והברייתא וכן הוא בכל הדורות כי האחרונים לא הגיעו למדרגת הראשונים וע"כ לא יוכל האמורא לחלוק על התנא כי אינו בר פלוגתיה, ויותר מזה מצינו גם בתנאים עצמן פ' ד' אחין דכ"ח ברש"י ד"ה ואי אב"ה והא ל"ל דטעמא דנפשיה קאמר דלאו בר פלוגתייהו דב"ש וב"ה הוא עכ"ל, וכן נמצא בגמ' גם באמוראים דפרכינן מראשוני האמוראים על האחרונים משום דלאו בני פלוגתייהו נינהו, ואף שמבואר ברמב"ם שב"ד קטן יוכל לחלוק על הגדול על כרחך צ"ל דהיינו דוקא שלא יהא המרחק במדרגתן זמ"ז יותר מדאי באופן מופלג ובודאי אין להעלות על הדעת שהקטן שבקטנים יוכל לחלוק על הגדול שבגדולים, ולפי"ז לכאורה קושית הכ"מ ל"ק שהאמורא יוכל לחלוק על התנא דהא אינו בר פלוגתיה כמו שהתנא האחרון אינו בר פלוגתיה דב"ש וב"ה כנ"ל.

ב) אבל באמת אין כלל בלי יוצא מן הכלל (עיין השמטה לקמן אות ג') דהא ידוע ומוסכם גם בדורות של אחר חתימת התלמוד שחכמי הדורות האחרונים לא הגיעו אף לקרסולי הדורות הראשונים מ"מ ידוע ג"כ יוצאים מן הכלל בזה כמו שהעידו הראשונים ז"ל על רבינו האי גאון שהיה גדול הגאונים אף שהיה אחרון להם בזמן, וכן ידוע מה שאמר הגר"ח מוולזין על רבו הגר"א שאולי היתה מדרגתו כהרמב"ן והרשב"א וא"כ היה הגר"א במדרגתו גדול יותר מהרבה דורות שקדמוהו ואם נאמר דהא דאין אמורא חולק על התנא הוא רק מה"ט לחודיה דאינו בר פלוגתיה א"כ לא נִנעלה הדלת בהחלט שהרי אפשר שימצא אחד מאלף בין האמוראים אשר יסכימו עליו חכמי זמנו שהוא ראוי לחלוק על תנא, ובגמ' משמע שא"א בשום אופן לאמורא יהיה מי שיהיה לחלוק על תנא ואפילו אם אפשר שהוא ראוי להיות בר פלוגתיה היינו שאין המרחק ביניהן באופן מופלג כ"כ כמו בין רוב האמוראים לרוב התנאים וא"כ ע"כ יש עוד טעם אחר בזה שהוא דין תורה שהאמורא אינו יכול לחלוק על התנא וכן הגאונים

---

*. ציוני המ"מ בתשובה זו, שהובא בסוגרים מרובעות הם מהמו"ל.

על חכמי הגמ׳ אף אם היה במציאות גאון לאחר חתימת הגמ׳ שהכל יסכימו עליו שהוא בר פלוגתיה של חכמי הגמ׳ מ״מ אסור לו לחלוק עליהן, וזהו דקשיא ליה למרן הכ״מ איזה טעם יש בזה, ובודאי לא נעלם מהכ״מ כי לחלוק על מי שקדמו צריך החולק להיות בר פלוגתיה היינו שיהיו עכ״פ מסוג אחד ורוב האמוראים אינם מסוג התנאים, אבל זה הטעם לבדו אינו מספיק לנעול הדלת בהחלט בפני האמוראים, וע״ז תירץ הכ״מ שהיתה קבלה מיוחדת בשעת חתימת המשנה וכן בחתימת התלמוד שלא לחלוק עליהן. ולקוצר דעתי אינני מבין תירוץ הכ״מ אינני מבין דעת הכ״מ בזה מה ענין קבלה לכאן דאטו משום נדר אתינן עלה כמו שאר קבלה של מצוה, ואנכי הוספתי לומר שקיבוץ כל חכמי ישראל שהיה בשעת חתימת המשנה וחתימת התלמוד היה להן הדין של סנהדרי גדולה בלשכת הגזית שא״א לחלוק עליהן אף אילו היו גדולין מהן בחכמה וא״כ נמצא עוד דין מיוחד שא״א לחלוק בשום אופן על הסכמת המשנה והגמ׳. והדבר פשוט אפילו לתינוק שלענין חכמי דורנו אין צורך להדין המיוחד הזה כי אנו לאו בני פלוגתייהו של הדורות הראשונים והלואי נבין את דבריהם די והותר לנו ולא עלה על דעתי שיש מקום לטעות כזאת בדברי שחכמי הדור הזה יוכלו לחלוק על הגמ׳, אבל אחרי שחכם גדול ככ״ג הבין כן מדברי הנני מודה שקצרתי בקונטרס במקום שהיה לי להאריך ולפרש דברי באר היטב, וידעתי שגם במקומות אחרים יש קיצור הרבה בדברי כי כתבתי בחפזה מאד מרוב הטירדא ופיזור הנפש מעול הרבים.

ג) ומ״ש כ״ג [באות ב׳ ד״ה ובעיקר] לדקדק מדברי הרמב״ם שכל ב״ד יכול לחלוק על ב״ד הגדול של הדור הקודם ולכן כתב ברישא ב״ד הגדול ובסיפא ב״ד עכ״ל. הנה ז״ל שם בהלכה ב׳ והאיך יהיו גדולים מהן במנין הואיל וכל ב״ד וב״ד של שבעים ואחד הוא עכ״ל, ומפורש מזה דב״ד סתם שכותב שם כונתו לב״ד של ע״א.

(השמטה לריש אות ב׳. וכן כתב בתוי״ט ריש עדיות בשם הכ״מ שאפשר להיות לאחרונים גדולים מן הראשונים והביא ראיה דמצינו שהיה רבה גדול מרב יהודא עיי״ש במשנה דאין ב״ד יכול וכו׳ אלא א״כ היה גדול ממנו והכונה שאין זה מן הנמנע בהחלט אבל ודאי הכלל אינו כן דאם הראשונים כמלאכים וכו׳, וכן מאמר רבי כשם שבין ק״ק לחולי חולין כך בין דורו של רבי יוסי לדורנו אלא שאפשר להיות במציאות יוצא מן הכלל).

ומצאתי בחידושי הרמב״ן פ׳ יש נוחלין קל״א בסד״ה אמר ליה אביי ת״ל ודר׳ נתן מימרא היא ולא מתניתא כדמוכח לישנא דגמ׳ עכ״ל, והיינו דמשו״ה דחאוה בגמ׳ דירושלמי לדר׳ נתן ולא תיקשי האיך אפשר לירושלמי לחלוק על תנא וה״ט משום שדברי ר׳ נתן בזה לא נשנו בלשון ברייתא אלא בלשון מימרא זוהי כונת הרמב״ן והוא חידוש גדול דלפי״ז אין החילוק אם הוא תנא אלא אם באו דבריו במשנה או בברייתא, ועיין בתוס׳ פ״ג דב״מ אי גרסינן אמר ר׳ חייא א״ש וברש״י נדה כ״ו משמע דדוקא אצל ר׳ חייא יש נ״מ בזה יעיי״ש משום דהוא תנא ואמורא, ובאגרת רב שרירא גאון ז״ל ובתר רבי הוו תנאי כגון ר׳ נתן וכו׳ והוו נמי רבנן אחריני דהוו תנאי ואמוראי כגון ר׳ חנינא ור׳ ינאי ורב וכו׳).

מ"ש כ"ג [אות ב'] לפרש כונת הכ"מ בתירוצו דהאמת חייב אותם שלא לחלוק על הראשונים וכו' וכונת כ"ג לפרש כנ"ל דאמוראי לאו בני פלוגתייהו דתנאי נינהו, אינני רואה בדברי הכ"מ אף רמז לכונה זאת ודברי הכ"מ צ"ע.

ד) מ"ש כ"ג [אות א'] להוכיח כפירושו של הכ"מ דהכרת הוא משום קידושין ולא משום חמץ יעיין במגילת אסתר [לשרש ראשון שבספר המצוות] שכתב בכונת הרמב"ם דהכרת הוא משום חמץ דלא בעינן שיהא כרת בהוראתו אלא דבר שיש בו כרת וז"ל שם שיהיה באותו ענין כרת היינו בזה הענין שמורה עליו הזקן להיתר שימצא איזה מקום שיהא בו כרת גם כי בהוראתו זאת אין בו כרת כענין חמץ בשעה ששית שההוראה היא בדבר שיש בזדונו באיזה זמן כרת והוא בפסח גם כי בשעת ששית אין בו כרת וכו' יעיי"ש עוד, וכפירוש הזה בדברי הרמב"ם כתב גם הרדב"ז שם במקומו [פ"ד ה"א] וז"ל כיון דבעיקר חמץ יש בו כרת אע"פ שבמה שנחלקו אין בו כרת וכו'. ומ"ש הרמב"ם בין להקל בין להחמיר מבואר הוא לפירוש זה דלא בעינן כרת אלא דבר שיש בו כרת וא"כ אין טעם לחלק בין קולא לחומרא דכשם שאסור לטהר את הטמא ה"נ אסור לטמא את הטהור [ירושלמי תרומות סוף פ"ה]. ומה שהקשה כ"ג ע"ז דהא ילפינן מפר העלם דבר, הנה זוהי קושית הרמב"ן שם במקומו ואנכי לא הגעתי למדרגה זו לתרץ קושית הרמב"ן או להכריע בין הרמב"ם והרמב"ן.

ה) מ"ש כ"ג [אות א'] מדברי תוס' [דף] פ"ז דנעשה ז"מ משום גרם הפסד שיווי וזהו דלא כמ"ש בקונטרס, הנה בקונטרס שם מבואר ההבדל בין דאורייתא לדרבנן בזה, ודברי תוס' שם קאי לענין דאורייתא והוא עפ"י שיטת ריב"א פ' במה מדליקין [דף] כ"ד דתרומה טמאה היא מאיסורי הנאה יעיי"ש היטב ובאיסוה"נ דאורייתא ודאי נעשה ז"מ משום שאין בהן דין ממון מדאורייתא ובזה ליכא מאן דפליג אלא דאי נימא דלא כהריב"א דתרומה טמאה אינה מכלל איסורי הנאה דהא מותרת להנות משריפתה וא"כ יש בה דין ממון בזה י"ל דמשום גרם פחת שיוויה אינו נעשה ז"מ.

ו) מ"ש כ"ג [אות ד'] להקשות למה א"א להכריע בפלוגתת האמוראים, הנה בגמ' מבואר דאף דאמורא אינו יכול לחלוק על תנא מ"מ יכול להכריע ביניהן ואף כיחיד נגד רבים ומקורו במשנה ריש עדיות למה הוזכרו דברי היחיד בין המרובין וכו' יעיי"ש בפירוש הראב"ד ובתוס' שנ"ץ שם. (ומדבריהם שם נראה דהאי דאין האמוראים יכולין לחלוק על התנאין משום שהיו גדולין מהן בחכמה ובמנין והיינו שכן הוא פירוש המשנה שם שאין ב"ד יכול לבטל וכו' לדעתם ודלא כשיטת הרמב"ם דהא דאין ב"ד יכול לבטל וכו' לא קאי אלא לענין תקנות וגזירות), וא"כ י"ל גם בגאונים שאחר הגמ' שיוכלו להכריע במה שנחלקו בגמ' וכמדומה שנמצא כן בפוסקים ודמונים שפוסקים כחד מ"ד משום דלישנא דמתניתין כוותיה דייקא או דמסתבר טעמיה, ומה שהקשה מתיקו כמדומה שביש"ש פ' כיצד הרגל כתב לחלק בין תיקו לבעיא דלא איפשיט שאפשר להכריע בזה ואינו בידי לעיין בו.

ז) מ"ש [אות ה'] דהירושלמי לאו בחיוב ז"מ קאי אלא איסור גרידא דבר פשוט הוא דהא שמן של עכו"ם אין בו כרת אבל מ"מ מזה נראה כדעת הרמב"ם דאילו היה בשמן כרת שייך בו חיובא דז"מ אף שהוא להקל ובדרבנן.

אורחות איש שער י פרק ב

פרק שני

התנאים והאמוראים

א. והנני שב לאמונה הפשוטה בתורה שבע"פ, ואינני נכנס להשיב "מפני מה" רק רצוני להיות כישראל הדיוט המספר "מה" שקבל, והוא שאין כח בשום חכם מחכמי התורה אחר חתימת המשנה לחלוק על המשנה.

ב. דור שאחר המשנה ראו את מיעוט הלבבות נגד בעלי המשנה וידעו לבטח שהאמת לעולם עם הראשונים, ואחרי שידעו אמתת הדבר שאי אפשר שישיגו הם האמת מה שלא השיג אחד מן התנאים, לא היו רשאים לחלוק והיו רק שונים את כל דברי התנאים שקדמום, וגם מחתימי התלמוד בטלו דברי אמורא שאמר מחמת העלמת דברי התנא, ורק רב ברחב לבבו לא נתבטלו דבריו. **וכל הסכמותיהם הי' בהשגחת הבורא יתברך ובהופעת רוח הקדש וכבר הסכים**

א. קוב"א ח"א אגרת ט"ו.

ב. קוב"א ח"ב אגרת כ"ד. — א"ה. למען התועלת ראינו לנכון להבהיר היטב על מה הדברים מוסבים, בכסף משנה רפ"ג מה' ממרים קשיא לי' לפמש"כ הרמב"ם דב"ד שבדור יכול לחלוק על ב"ד שבדור הקודם אף אם הוא קטן ממנו בחכמה ובמנין, א"כ אמאי לא מצו אמוראי למיפלג אתנאי, ותירץ דאפשר שמיום חתימת המשנה קיימו וקבלו שלא יחלקו דורות אחרונים על הראשונים, וכן גם בחתימת התלמוד, ובקונטרס ד"ס תמה מה בכך שקבלו ולמה לא יוכלו לחלוק גם על קבלה זו, ולכן כתב לחדש דהסכמת כל חכמי הדור דינו כב"ד הגדול שאסור לחלוק עליהם רק מי שג"כ דינו בב"ד הגדול, ועפי"ז כתב ליישב גם עיקר קושיית הכ"מ דשאני חתימת המשנה שהיה בקיבוץ כל חכמי הדור דכב"ד הגדול חשיבא ולכך אסור לשום חכם לחלוק עליהם. עוד שם כתב לפ"ז דאפשר שבשעת חתימת התלמוד שהיה ג"כ בקיבוץ כל חכמי ישראל והי' כחן כב"ד הגדול, דהיו רשאין לחלוק על המשניות דהא ב"ד הגדול יכול לחלוק על ב"ד הגדול שקדמו, אף אם הוא קטן בחכמה ובמנין עיי"ש.

הקב"ה על ידן כדאמר ב"מ פ"ו א' רבי ור"נ סוף משנה וכן הי' בדור של חתימת התלמוד, וכן אמרו רבינא ור"א סוף הוראה. ומש"כ מרן (עי' כ"מ רפ"ב מה' ממרים) שקבלו כן, לא טובה וחסד עשו עם הראשונים אלא האמת חייב אותם, כי איך נעשה על דעתנו אם ידענו שדעתנו קצרה והאמת אין אתנו, וכה אנו עושין נגד הראשונים ז"ל, ובאמת הלא כל התורה בסיני נתנה אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והתנאים החזירו מה שנשכח, ועד זמן רבי לא נתגלה הכל אבל בסוף משנה כבר נתגלה כל מה שראוי להתגלות **ולא יתגלה דבר מחודש אלא נרמז הכל באחד מדברי התנאים,** וכן נתגלה המשנה מדור ראשון של אמוראים עד דור האחרון, ועלינו חלקנו רק במה שנזכר בדברי האמוראים, והי' הדבר מקובל בידם כדאמר בבבא מציעא שם, ואמרו ע"ז ט' א' שני אלפים תורה ורמזו על התנאים שכל האלפים דשם תופשים מעט משנים שאחריהם...

ועל זה כתב מרן זללה"ה וזה לשונו: ד"ס סי' ב' (ס"ק ה') כתב דטעם שאין לאמורא לחלוק על המשנה, משום שהסכימו בה רוב חכמי ישראל, וכן בגמ' בזמן רבינא ור"א, ובזמן חתימת התלמוד היה להם כח לחלוק על המשנה, וגם עכשיו אם יתקבצו כל חכמי ישראל יוכלו לחלוק על הגמרא **והדברים אסור לשומען.** ולדברים האלה אין חילוק בין תנא לאמורא כלל אלא שאירע הדבר שבזמן המשנה נתקבצו חכמי ישראל כלן או רובן. ונצטרך לומר שכל דין המוזכר במשנה נמנו עליו ומצאו עליו הסכמת רוב החכמים, בין שהוזכר בשם אומרו ובין שנשנה סתם, ואם כן אם נשנה במחלוקת של יחיד ורבים, זה אות שהסכימו עליו הרבים, וא"כ אין כח לאמורא לפסוק כיחיד שבמשנה. ועוד איך פסקינן כברייתא נגד המשנה, והלא ע"כ ר"ח ור"א לא תנו רק מה שהסכימו עליהם רוב, דא"כ איך יתכן שיחלקו ברייתא ומתני'. ועוד למה לא יחלוק אמורא על תנא שבברייתא. ועוד הלא הרבה פעמים אמרינן מתני' יחידאה הוא וע"כ שרבי שנה הרבה ממה שלא נמנו עליו, וא"כ לעולם אפשר לחלוק כיון שאין ידוע החלטת ב"ד הגדול הראשון, ועוד מאי האי דאמר רב תנא הוא ופליג אם הסכימו כבר הרוב על דין זה אי אפשר לחלוק אף שהוא תנא, ואם לא הסכימו עליו רוב, אף אמורא יכול לחלוק, ועוד אם בזמן הגמרא בחתימתם היו יכולים לחלוק למה בטלו דברי אמורא בשביל תנא נהי דאמורא בזמנו לא היה לו כח לחלוק, אבל בזמן רבינא ורב אשי שפיר היו יכולין לפסוק כאמורא נגד תנא, ואין כלל שם תנא ואמורא לפני רבינא ורב אשי עכ"ל, ועל זה בא המשך הנ"ל אבל האמת בזה שדור שאחר המשנה כו'.

ג. וכי כח בידינו לנטות מכללא דגמ׳ בסברא, אחר חתימת התלמוד, והכרעה בין תנאים ואמוראים לא נתנה אלא עד רבינא ורב אשי ובני ישיבתן כו׳.

ד. מה שכתב הגר״א דכן משמע במתני׳ דכלאים סמך בעלמא הוא שאין לנו להכריע בפלוגתת אמוראים ממתני׳.

☆ ☆
☆

ה. הרי״ף פסק כר׳ יצחק, והרא״ש תמה איך יחלוק אמורא על תנאי דמתני׳ כו׳ ופירש הרא״ש בדעת הרי״ף דר׳ יצחק הוא תנא והלכה כדברי המיקל בעירוב, ולפי זה הא דשאיל אביי גמרא או סברא אין נפקותא לן מידי והיינו דהשיב לו רב יוסף, מיהו הדבר תימא דשאיל כאן יותר מבכל הש״ס.

ואפשר דקושיית הרא״ש איך יחלוק ר׳ יצחק על ר״י ור״ש יש ליישב דבאמת כאן ר״י ור״ש פליגי בטעמים חלוקים כו׳ והשתא שאיל אביי טעמא דר׳ יצחק דפליג אתנאי דמתני׳ אם הוא משום דגמיר כן מרביה דאיכא תנא דפליג והלכה כדברי המיקיל, וא״כ אפשר דגם ר״י ור״ש גמירי להו מרבותיהם, ואם כן אין בכח אמורא לחלוק, או ר׳ יצחק מסברא קאמר דסבר דנקטינן קולא דר״י כו׳ ורב יוסף אמר לאביי תרוייהו הא דרב והא דר׳ יצחק, ואביי שאיל לרב יוסף אי צריך לגמור הא דרב, דרב ור׳ יצחק פליגי, או דר׳ יצחק מפרש הא דרב, וא״כ אין צריך לגמור הא דרב אלא הא דר׳ יצחק, וא״ל רב יוסף ומה הפסד אי יגמור גם הא דרב וא״ל גמרא גמור כו׳ והכי מתפרשא מילי דאביי בביצה כ״ד ובשבת ק״ו.

ג. חזו״א בכורות סי׳ כ״ה ס״ק י״ד. — א״ה. ובענין זה עיין בחזו״א הלכות כתובות סי׳ ע״ז ס״ק י״ב שכתב לשון זה ״רצ״ע מנ״ל להרמב״ן ז״ל האי הכרעה הלא מ״ד... נמי ס״ל... וע״כ דס״ל דהכא שאני, ומנ״ל להכריע ביניהם, ומיהו מצינו לראשונים כהאי גוונא״ עכ״ל.

ד. חזו״א יבמות סי׳ קל״ד ס״ק ב׳.

ה. חזו״א ליקוטי עירובין סי׳ ק״י ס״ק כ״ב.